

שברים ופרחים שיער וכדים

על הרישומים של אסתר כהן

טלי תמיר

כזית. עט כדורי על נייר, 30x11 ס"מ כל אחד, 2022

עבודת הרישום של אסתר כהן, שמתבצעת כולה באמצעות עט כדורי פשוט ומתמסרת לנייר באופן בלעדי, מצליחה לעשות מהלך נדיר באמנות הישראלית: היא מותחת קשת ארוכת-טווח בין ערש האמנות הישראלית - תקופת בצלאל - לבין מבט עכשווי, מרובד ומורכב. ז'אנרים בצלאליים מובהקים כמו לימוד צמחיית ארץ-ישראל וציורים סמי-בוטניים של רקפות, כלניות, חצבים, נרקיסים ושיבולים, כמו גם תיאור מדוקדק של תכשיטי פיליג'רן בצלאליים, תוצריה של מחלקת הצורפות המהוללת, לצד פריטים ארכיאולוגיים מהעבר הקדום, מופיעים בעבודתה על גבי מפות טופוגרפיות של הנגב והגליל, ומעוררות הקשרים סימבוליים של שיעורי גיאוגרפיה ומולדת.

אסתר כהן, בת למשפחה שמוצאה מעירק ומעדה בתימן שהגרה ללונדון וחזרה לישראל, מיקמה את עצמה בתחילת דרכה במיקום המסורתי של התימנים בהיסטוריה של האמנות הישראלית - לצד הצורפים ואמני הפיליג'רן. היא לא באה מדרך המלך של הציור הלירי אלא ממאגרי הדימויים הפריפריים וממלאכת הרישום על נייר, הנושקת לאורנמנטיקה. בכלים צנועים היא יצרה מעין 'פיליג'רן' רישומי, שמידת עידונו וחריפותו הדקה מתחרה במלאכת השיבוץ המיומנת של עבודת הפיליג'רן בתכשיטי הכסף המסורתיים. כמו בימי בצלאל היא מתמרנת תמיד על הגבול בין ריאליה לעיטור ובין נוף מרחבי לשיבוץ של פרטים בתוך מערך חזותי. אלא שניירותיה הפכו לתכשיטים מרהיבים בפני עצמם והם מציעים חוליית גישור טעונה ומרתקת שמחברת עבר עם הווה ועתיד ואינה מסתירה את הסדקים ביניהם.

לדה והברבור. עט כדורי על נייר, 23x30 ס"מ, 2022

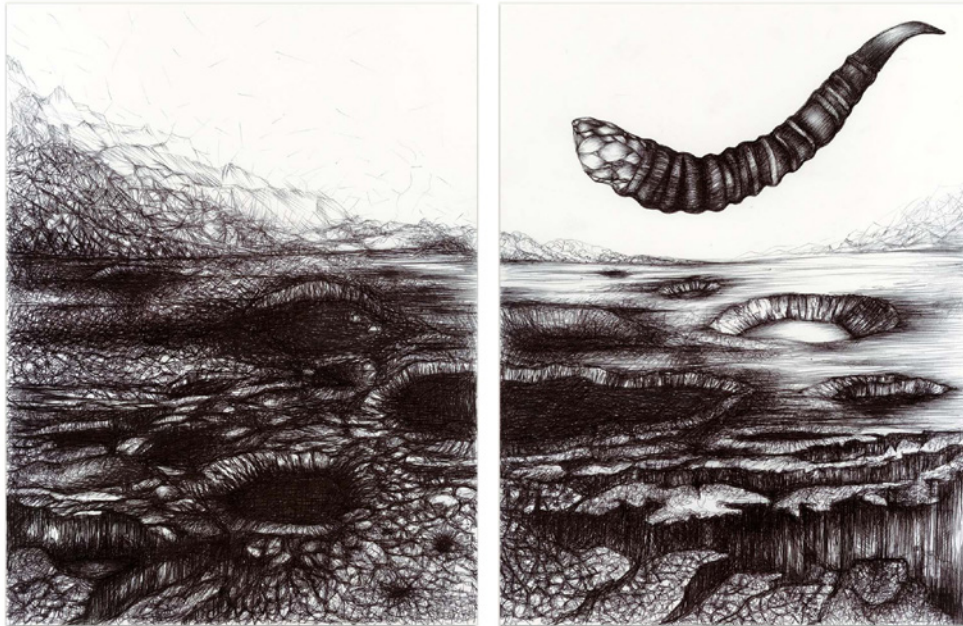
התערוכה **שברים פשוטים** בגלריה של רמות מנשה לרגלי הכרמל, מיקמה את אסתר כהן בלב החורש הארץ-ישראלי הפורח ובו בזמן גם באתר גיאווה-היסטורי שמכיל שרידים של תרבויות קדומות. היא מתכתבת עם המקום גם באמצעות מפות ארכיטקטוניות מארכיון הקיבוץ שמשרטטות את מבנה הרפת ואת פרישת המבנים של הקיבוץ, עליהן היא רושמת פרחים שנקטפו, מונחים בשורה ("הנה מונחים פרחינו"): נרקיסים, כלניות מתבוננות במרחבי הנגב ותורמוסים פרושים בין השבילים והמבנים שתוכננו כמרחב אידילי של האוטופיה הקיבוצית.

העבודות המוצגות, שרובן נעשו במיוחד לתערוכה, שאבו השראה ישירה מהמוזיאון הארכיאולוגי המקומי, הממוקם בגבה של הגלריה, ומכיל ממצאים אותנטיים מהתקופה הפרה היסטורית ועד הכיבוש העות'מאני, שנחפרו והתגלו על ידי חברי הקיבוץ. כהן בחרה כמה פריטים שנענו למגע ידה ולמבטה המתמשך: כד חרס שבור, מגורת שמן, אבני-צור, מטבעות, קרן של חיה, והעניקה להם נוכחות רישומית ממגנטת על גבי הנייר.

נרקיסים. עט כדורי על נייר, 40x30 ס"מ, 2022

נורמן ברייסון, חוקר החפצים בסוגת ה'טבע דומם', הביץ את משקל הרפטטיביות כשציין כיצד "שכבה אחרי שכבה, הארכיאולוגיה [...] חושפת אין ספור וריאציות של אותו רעיון צורני בסיסי של כדי אכסון, מנורות-שמן, ספל, קנקן. אובייקטים אלה שייכים ל'זמן המלאכים' (aevum), זמן שיש לו נקודת התחלה אבל אין לו סוף".*

אבן-יז (צור), קרן ובולענים. דיפטיך. עט כדורי על נייר, 23x30 ס"מ כל אחד, 2022

אסתר כהן מטפלת בחפצים הארכיטיפים הללו, אך נקודת המבט העכשווית שלה מציפה אותם, שבורים ומקוטעים, במרחב הנייר. הרישום שלה מתעתע בתנודה הסמויה שלו בין ריאליזם חריף ובוהק לבין מצבי מטמורפוזה שנעים מהדומם אל החי, מהגיאומטרי אל האנטומי ומהאנאורגני אל הגופני. דגם גיאומטרי מתרכז בקצותיו לקווצות שיער ופיתוחי האבן של כותרת קורינתית מתגלים כפקעת שיער מסורק. לעומת זאת 'זרוע הברבור' המטילה את צילה על הקיר מתכסה בפרווה כהה ומנורת השמן מעלה בעשנה נימי שיער דקיקים; זה לצד זה הם חשופים ופגיעים כחלקים של שלם אחד: שבר ידית ללא-כד פוגש מקלעת שיער ללא-ראש; תלתל פוגש נוצה; כותרת עמוד יווני שכנה לטלף של חיה; ומנורת שמן מעלה עשן אל עבר זית או ענב שחור.

צלמית. עט כדורי על נייר, 23x30 ס"מ 2022

מכל אלה בולט ברישומים כד החרס, עגלגל עם שתי אוזניים, בצורתו עתיקת היומין האדישה לשינויים, ה"מאשרת את ביטחון החיים" בחזרתיות הקולקטיבית שלה (ברייסון). כהן חוצה את הכד לאורכו, ורושמת את שבריו. הכד שלה דחוס בין פרגים, מטולטל בין המלא לריק, ושני חצאיו אינם תואמים. הוא מייצג היטב את המפגש הקריטי בעבודתה בין החפץ והצמח, כמו גם בין מטבע האגורה לשיבולים הנעות ומתפרקות בתוכו. מתוך המפגש בין הצמחייה שמעל האדמה לבין השרידים והמשקעים שמתחת לה, עד כדי נוף של בולענים המתבונן אל קרן-אייל עתיקה שמרחפת מעל, נחשפים ברישומים של כהן אי שקט פנימי ופחד קיומי, פיזור ושברים, שאריות וחלקיקים, שישקעו לאבק או יפרחו כנרקיסים.